

โรงเรียน

โรงเรียน (School) “คือสถานศึกษา หรือ สถานที่ศึกษา เดิมเรียกโรงสกูลบ้าง โรงสอนบ้าง” นี่เป็นนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และในพจนานุกรมของอาจารย์เปลื้อง ณ นคร ศาสตราจารย์ ดร. จรรยา สุวรรณทัต ได้ให้ความกรุณาอธิบายให้แก่ผู้เขียนว่า “โรงเรียนในความเข้าใจปัจจุบัน, มีความหมายกว้างกว่าที่เคยนิยามกันมาว่าเป็นสถานที่ซึ่งครูและนักเรียนมาพบกัน และครูทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนเท่านั้น แต่ยังคงมีความหมายครอบคลุมถึงองค์ประกอบสำคัญต่าง ๆ อีกมากมาย, ที่สำคัญได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนหรือบรรยากาศในโรงเรียน, หลักสูตรและการจัดสภาพการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน, ทั้งยังเป็นแหล่งที่ช่วยหล่อหลอมการพัฒนาบุคลิกภาพที่กลมกลืนให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนไม่มุ่งเฉพาะแต่การพัฒนาเด็กด้านความรู้และสติปัญญา แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น”

ทุก ๆ ชาติที่เจริญแล้วย่อมจะต้องมีโรงเรียนเพื่อใช้เป็นสถานที่ส่งสอนอบรมกุลบุตรกุลธิดา ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบ, โรงเรียนเหล่านั้นอาจจะเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ หรือโรงเรียนขนาดใหญ่, ลักษณะโรงเรียนอาจจะเป็นโรงเรียนแบบเรียบง่ายหรือใหญ่โตหรูหรา, อาคารเรียนบางโรงเรียนอาจจะมีตึกและไม่มีฝ้ากัน, หรือบางโรงเรียนอาจจะเป็นตึกสูงหลายชั้น อย่างไรก็ตามอาคารเรียนเหล่านั้นย่อมมุ่งประโยชน์อันเดียวกันคือเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชน

ในสมัยลี้กัณวารพ์ ก่อนที่กลุ่มคนจะรวมกันเป็นบ้านเป็นเมือง แต่ละชีวิต, แต่ละครอบครัวจะดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์, ตกปลาและปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ในสมัยนั้นเยาวชนคงยังไม่ต้องการการศึกษาแบบการศึกษาในระบบ (formal schooling) พ่อแม่ส่งสอนลูกหลานของตนไปตามวิถีตามเกิด ตามเหล่าตามตระกูล ครั้นเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น ชุมชนเล็ก ๆ วิวัฒนาการเป็นเมืองใหญ่ขึ้น ความ

สำนึกที่ว่าจะต้องนำเอาเด็ก ๆ และเยาวชนไปส่งสอนอบรมร่วมกันจึงเกิดขึ้น นั่นเองจึงทำให้เกิดโรงเรียน, เมื่อมีโรงเรียนก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้อบรมสั่งสอนเยาวชนเหล่านั้น ซึ่งเราเรียกกันว่า “ครู”

ในอดีตเด็กไทยเรียนหนังสือกันตามวัดเป็นส่วนใหญ่ และได้เรียนเฉพาะเด็กผู้ชาย ส่วนเด็กหญิงไปเรียนที่วัดไม่ได้ เพราะขัดกับจารีตประเพณี เด็กหญิงส่วนมากเรียนอยู่ที่บ้าน, บางส่วนอาจจะเรียนจากในวัง, นอกนั้นเด็กไทยทั้งชายหญิงอาจจะเรียนจากสำนักต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นก็ได้ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าในสมัยก่อนบรรดาเจ้าขุนมูลนายทั้งหลายแต่เรียนมาจากวัดแทบทั้งสิ้น แต่ก็มีบุคคลเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีจากวัด ทั้งนี้เพราะสาเหตุหลาย ๆ ประการ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อที่ประชุมเทศาภิบาลฝ่ายกรรมการ คอนหนึ่งว่า

“วัดเท่ากับโรงเรียน, วัดในประเทศไทยมีไม่ต่ำกว่า 5000 วัด ควรที่การศึกษาชั้นต้นของเด็กไทยจะได้เจริญอย่างยิ่ง แต่ปรากฏเวลานี้ยังมีคนไทยไม่รู้หนังสือเกือบถึง 70% ทั้งนี้เพราะการสอนแต่ก่อนยังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย” นอกจากนี้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้กล่าวไว้ในเรื่อง **การศึกษาของเรา เมื่อถึงศตวรรษที่แล้ว** มาว่า

“ถ้าหากพระทุกรูปมีความรู้ ในสามัญศึกษาอย่างดี ประเทศไทยคงได้มีพลเมืองได้รับการศึกษาทั่วถึงมาแต่โบราณเป็นอย่างดีที่สุดในโลก แต่การหาเป็นเช่นนั้นไม่, เพราะพระของเราในครั้งนั้น, แม้เป็นผู้มีความรู้, ความรู้นั้นก็ผ่านทางศาสนา พระที่อ่านและเขียนภาษาของตนเองไม่ได้, หาไม่ยาก”

โรงเรียนแห่งแรกที่สร้างขึ้นในเมืองไทย, กล่าวกันว่าสร้างขึ้นสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโดยคณะสอนศาสนาคริสต์ ส่วนโรงเรียนซึ่งสร้างขึ้นโดยคนไทยนั้นสร้างขึ้นในพ.ศ.

2414, โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นในเขตพระบรมมหาราชวังเรียกว่า **โรงเรียนหลวง** โรงเรียนหลวงแห่งแรกชื่อว่า **โรงเรียนสราญรมย์** เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กชายเท่านั้น, โปรดเกล้าฯ ให้บรรดาพระเจ้าลูกยาเธอ, ถูกเจ้านายขุนนางชั้นผู้ใหญ่ได้เข้ามาเล่าเรียน, โรงเรียนหลวงสำหรับเด็กหญิง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2423 ตั้งชื่อว่า **โรงเรียนสุนันทาลัย** เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ซึ่งสิ้นพระชนม์เพราะเรือพระที่นั่งล่มขณะตามเสด็จพระราชดำเนินพระราชวังบางปะอิน โรงเรียนหลวงอีกโรงเรียนหนึ่งตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2424 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่ฝึกสอนผู้ที่จะเป็นนายร้อย นายสิบ ในกรมทหารมหาดเล็ก คือ **โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ** ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ปรับปรุงเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ส่วนโรงเรียนที่ตั้งขึ้นสำหรับทวยราษฎร์หรือประชาชนทั่วไปโรงเรียนแรกคือ **โรงเรียนวัดมหรณพาราม** ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2427

กล่าวกันว่า โรงเรียนเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกประมาณ 3,000 - 4,000 ปีมาแล้วใน เมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) และอียิปต์

ในปัจจุบันโรงเรียนทุกระดับทั้งระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาได้พัฒนาขึ้นมา การบริหารงานโรงเรียนต่าง ๆ ก็ย่อมมีพัฒนาการตามด้วย ศาสตราจารย์ ดร.พนัส หันนาคินทร์ เขียนไว้ในหนังสือ **การมัธยมศึกษา** ตอนหนึ่งว่า

“การบริหารหมายถึงการใช้อำนาจที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่ได้จากตัวกฎหมาย (พระเดช) หรืออำนาจที่เกิดจากความดีงามที่มีในตัวเอง เช่น ความรอบรู้ ความเป็นผู้มีศีลธรรม มีน้ำใจ (ที่รวมเรียกว่า พระคุณ) ก็ตาม จัดการให้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการบริหาร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้ทำงานประสานกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ.....คือการให้การศึกษากับนักเรียนในโรงเรียนที่เรารับผิดชอบอยู่นั่นเอง”

การบริหารงานย่อมประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ การวางแผนการ, การจัดรูปร่าง, การดำเนินงาน และการประเมินผลงาน, การจัดรูปร่างบริหารโรงเรียนในปัจจุบันนิยมแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ

1. **ฝ่ายวิชาการ** ทำหน้าที่ควบคุมดูแลจัดการเรียนการสอน เช่นการจัดวิชาเรียน, การจัดตารางสอน, การจัดครูเข้าสอน, การควบคุมคุณภาพของการสอน, การจัดการประเมินผลการเรียนการสอน, การเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ เป็นต้น

2. **ฝ่ายธุรการ** ทำหน้าที่ให้บริการแก่ฝ่ายวิชาการและฝ่ายธุรกิจนักเรียน, การควบคุมด้านการใช้จ่ายเงิน, การติดต่อกับสถาบันหรือเอกชนภายนอก, การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ, และการปฏิบัติตามประจำของโรงเรียน เป็นต้น

3. **ฝ่ายกิจการนักเรียน** ทำหน้าที่ปกครองและให้บริการแก่นักเรียนเพื่อให้เกิดความสะดวกในการศึกษาเล่าเรียน, การจัดกิจกรรมการเรียนเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความสมบูรณ์ในการเรียนการสอนยิ่งขึ้น, และการจัดบริการแนะแนวเพื่อช่วยแก้ปัญหาบางอย่างและแนะช่องทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่นักเรียนต้องประสบอยู่ด้วย

ในโรงเรียนทุกระดับย่อมจะต้องจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายทั้งกิจกรรมการเรียน, กิจกรรมเสริมหลักสูตร, กิจกรรมนอกหลักสูตร, และอื่น ๆ ในบรรดากิจกรรมทั้งหลายเหล่านั้น มีกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งนับว่าสำคัญยิ่งคือ **การไหว้ครู** ทุก ๆ ต้นปีการศึกษาทุกโรงเรียนจะจัดให้มีพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดีของสัปดาห์ต้น ๆ ของภาคเรียนแรก การไหว้ครูเป็นพิธีที่กระทำเพื่อรำลึกถึงพระคุณของครูอาจารย์ และบูรพาจารย์ ทุกคนมีครู ทุกวงการอาชีพต้องมีครู การไหว้ครูจึงเป็นเสมือนเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชนชาติไทย ในอดีตพ่อแม่และผู้ปกครองนิยมนำลูกหลานไปฝากครูเพื่อศึกษาเล่าเรียนในวันพฤหัสบดี โดยนำดอกไม้ธูปเทียนไปด้วย มีหญ้าแพรกและดอกมะเขือเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการไหว้ครูตลอดมา

ปัจจุบันโรงเรียนในประเทศไทยมีจำนวนมากมาย

หลายประเภท, กระจายอยู่ทั่วประเทศ ถ้าจะแบ่งโรงเรียน
ในเมืองไทยออกเป็นกลุ่ม จะได้ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. **โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ**
มีทั้งโรงเรียนอนุบาล, โรงเรียนประถมศึกษา, โรงเรียน
มัธยมศึกษา, ทั้งของรัฐบาลและของเอกชน ในกลุ่มนี้มีโรงเรียน
ประเภทต่าง ๆ มากมาย เช่นโรงเรียนสามัญศึกษา,
โรงเรียนอาชีวศึกษา, โรงเรียนฝึกหัดครู, โรงเรียนการศึกษา
ผู้ใหญ่, โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

2. **โรงเรียนนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ**
ได้แก่โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยบางแห่งซึ่งมีคณะ

ศึกษาศาสตร์หรือคณะครุศาสตร์อยู่ในสังกัด, และโรงเรียน
สังกัดกระทรวงทบวงกรมอื่น เช่น โรงเรียนศุลกากรักษ์ (กระทรวง
การคลัง), โรงเรียนวิศวกรรมรถไฟ, โรงเรียนไปรษณีย์
โทรเลขและโทรคมนาคม (กระทรวงคมนาคม), โรงเรียนผู้
ช่วยพยาบาล, โรงเรียนผดุงครรภ์และอนามัย (กระทรวง
สาธารณสุข), โรงเรียนช่างฝีมืออาหาร, โรงเรียนฟันช้ำ,
โรงเรียนนายสิบทหารบก (กระทรวงกลาโหม) นอกจากนั้น
ยังมีโรงเรียนบางโรงที่ตั้งขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายเฉพาะ เช่น
โรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน, โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก,
โรงเรียนพระคาบศ, โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

วรวิทย์ วตินสรากร

บรรณานุกรม

- เกหลง ปกาวสิทธิ์ ประวัติการศึกษาประเทศไทย (จุลสารฉบับที่ 1)
สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2500
เปลื้อง ณ นคร พจนานุกรมฉบับทันสมัย ไทยวัฒนาพานิช, 2516
พนัส หันนาคินทร์ การมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก, 2521
ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อักษรเจริญทัศน์, 2525
วรวิทย์ วตินสรากร อำไพ กกกำแหง และ นาฏเจลิยว สุมาวงศ์ ความรู้เบื้องต้น
เกี่ยวกับการศึกษาของไทย คณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ประสานมิตร, 2507
Grolier The New Book of Knowledge Volume.5,
Grolier Inc., New York, 1966.